

ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено передумови забезпечення, визначено чинники впливу та здійснено регресійний аналіз залежності кількісних показників фінансово-господарської діяльності та узагальненого значення економічної безпеки підприємств торгівлі.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, чинники, передумови забезпечення.

Постановка завдання. Економічну безпеку підприємства можна розглядати як складну динамічну систему, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз. Значний інтерес становить поділ сигналів, які позитивно і негативно впливають на результати функціонування підприємства. До останніх належать загрози функціонування підприємства, під якими розуміють сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них.

Метою статті є дослідження передумов зміцнення економічної безпеки підприємства та визначення чинників впливу на стан безпеки торговельного підприємства.

Виклад основного матеріалу. По суті, загроза економічної безпеки є певним збитком, інтегральний показник якого характеризує ступінь зниження економічного потенціалу за визначений період. Виявлення і вживання заходів, спрямованих на запобігання загрозам економічної безпеки, припускає аналіз прогнозованого стану підприємства внаслідок виконання прийнятих раніше стратегічно-економічних і науково-технічних рішень, загальних тенденцій і процесів у затребуваності продукції і послуг, інвестицій і т. ін. Різноманіття процесів, які відбуваються на підприємстві, визначає досить широкий спектр загроз, які впливають на його функціонування. Тому розуміння сутнісних характеристик загроз і, як наслідок, вироблення управлінських заходів, що локалізують, потребують визначеного їхнього групування.

Здійснений аналіз підходів до класифікації загроз економічної безпеки підприємства дає змогу виділяти такі класифікаційні ознаки: рівень ієрархії управління; походження загрози (зовнішні, внутрішні); сфера життєдіяльності підприємства; систематичність прояву; тривалість впливу; ступінь керованості; рівень впливу на ефективність функціонування підприємства.

Рівень ієрархії управління формує загрози, що відображають існуючу структуру національної економіки. За цією ознакою виділяються загрози економіки загалом (національна безпека), регіону як територіального утворення (регіональна безпека) і підприємства як основного структурного елемента економіки країни (безпека підприємства). Зазначені загрози, з одного боку, взаємозалежні між собою, зумовлюють одна одну, але, з іншого боку, дуже автономні. Це визначається складними підпорядкованими зв'язками, що характерні для держави, регіонів і підприємств. Так, взаємозв'язок і зумовленість цих загроз виявляються, наприклад, у тому, що якщо держава підтримуватиме неефективну податкову політику відносно суб'єктів господарювання, то порушення економічної безпеки

підприємств, яке проявиться в істотному скороченні їхніх доходів, спричинить заборгованість підприємства перед місцевим та центральним бюджетами, що, своєю чергою, буде причиною порушення економічної безпеки регіону і держави.

Стан економічної безпеки підприємства, а також її рівень визначаються (формується) під впливом багатьох чинників. Усі чинники впливу (загрози) на безпеку суб'єкта господарювання можна розділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. Сутність цих загроз виражається вже в їхній назві і відображає джерело формування загрози – з боку зовнішнього для підприємства середовища і внаслідок помилок і прорахунків, допущених керівництвом підприємства. Якщо внутрішні загрози прямо залежать від ефективності системи управління підприємством і, отже, можна їх вчасно виявити та локалізувати, то зовнішні загрози, що відображають загальне економічне становище в країні, у деякій їхній частині локалізувати не можна. У цьому випадку доцільним є створення системи спостереження за проявом цих загроз та їх врахування у своїй діяльності.

Кожна група чинників впливає як на безпеку підприємства загалом, так і на кожен з її структурних складових окремо (табл.).

Економічні загрози підприємства різні не тільки за своїм змістом і виникненням, але і за систематичністю прояву. Тому їх варто поділяти на: 1) систематичні загрози, котрі, раз виникнувши, існують завжди і постійно справляють свій вплив на діяльність підприємства (динамічність зміни законодавства, підвищення конкуренції і т. ін.); 2) несистематичні загрози, що справляють свій вплив на діяльність підприємства стохастично (сезонні зміни попиту на продукцію, загрози стихійних лих, тимчасовий розрив відносин із постачальником, нестабільність діяльності дилерської мережі й т. ін.).

За тривалістю впливу на функціонування і розвиток підприємства загрози поділяють на довго-, середньо- і короткотермінові. Такий розподіл відображає тривалість прояву наслідків, що є результатом прояву впливу загрози. Так, до довготермінових загроз можна віднести: зниження купівельного попиту; монополізацію економіки; зниження рівня відновлення основних фондів; втрату ринків збуту і ринків постачання сировини і т. ін. Термін дії наслідків цих загроз становить від 3 до 5 років.

Середньотерміновими є загрози, наслідки від яких проявляються протягом 1-3-х років. До них належать: неефективність державної фінансової та кредитної політики; зростання інфляції; підвищення цін на матеріали, сировину, енергоносії; неефективність фінансового менеджменту підприємства; низький рівень кваліфікації персоналу; негнучкість асортиментної політики підприємства і т. ін.

Короткотермінові загрози високо динамічні у своєму прояві, їхні наслідки безпосередньо впливають на діяльність підприємства від кварталу до одного року. Прикладами короткотермінових загроз є сезонність збуту продукції, кон'юнктурне збільшення вартості паливно-мастильних матеріалів, брак обігових коштів підприємства, неефективність їх дивідендної політики і т. ін.

Класифікація загроз на керовані та некеровані відображає можливість локалізації підприємством їхніх наслідків. На керовані загрози можливе здійснення прямого впливу з боку керівництва підприємства з метою зміни рівня впливу загрози. Такий вплив здійснюється за результатами моніторингу економічної безпеки підприємства і виражається в комплексі стратегічних, тактичних і оперативних управлінських заходів та інституціональних перетворень.

Табл. Сукупність внутрішніх та зовнішніх загроз за структурними складовими економічної безпеки торговельного підприємства

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
Фінансова складова	
• нестача та недостатньо ефективне управління фінансовими ресурсами; • прорахунки в інвестиційній політиці; • використання неефективних інструментів управління ризиком у контрактах; • зниження якості дебіторської заборгованості	• надмірність податкового навантаження; • складність доступу та висока вартість фінансових ресурсів; • зростання інфляції; • високий рівень конкуренції; • штрафи, санкції
Кадрова складова	
• недостатня ефективність системи управління підприємством; • висока плинність кадрів; • низька продуктивність праці; • відсутність ефективної системи мотивації персоналу	• нестача висококваліфікованого персоналу; • високі темпи зростання рівня оплати праці; • низький рівень освіченості в питаннях гарантування безпеки
Техніко-технологічна складова	
• висока зношеність матеріально-технічної бази; • низький рівень фондівіддачі; • недостатній обсяг страхових товарних запасів; • неефективне використання торговельної площі, обладнання	• висока вартість обладнання та технологій
Продуктова складова	
• низька конкурентоспроможність продукції; • відсутність ефективної системи управління якістю продукції; • відсутність гарантійного (сервісного) обслуговування; • ризик псування продукції; • негнучка асортиментна політика	• дії контрагентів (постачальників, посередників); • зміна кон'юнктури ринку; • сезонність реалізації продукції; • недобросовісна конкуренція
Політико-правова складова	
• недосконалість (невідповідність) внутрішньої нормативної документації вимогам чинного законодавства; • неефективна організаційна структура	• недосконалість державного нормативно-правового регулювання, його часті зміни; • дії державних органів влади
Інформаційна складова	
• застарілі технології захисту інформації; • ризик достовірності та доступності інформації	• висока вартість та недосконалість програмного забезпечення; • швидка моральна зношуваність програмного забезпечення
Екологічна складова	
• форс-мажорні обставини	• форс-мажорні та політичні зовнішні обставини
Силова складова	
• відсутність служби безпеки на підприємстві	• високий рівень корупції; • дії кримінальних угруповань, рейдерство

Некеровані загрози не підлягають прямому впливу. Вони відображають загрози загального рівня розвитку ринкових відносин у країні, а тому керівництву підприємства обов'язково необхідно враховувати їх у своїй діяльності. Прикладами некерованих загроз є монополізація економіки країни, захоплення частини ринку іноземними компаніями і транснаціональними корпораціями, динамічність зміни законодавства, високий рівень корупції і т. ін.

Залежно від рівня кризи, спричиненої дією того чи іншого дестабілізуючого чинника, загрози варто класифікувати на такі, що зумовлюють труднощі, значні та катастрофічні.

Класифікація економічних загроз за ознакою "сфера життєдіяльності підприємства" базується на структурно-функціональному підході до розуміння терміна "економічна безпека". Класифікація охоплює сім основних ресурсів, за допомогою яких підприємство виконує місію свого існування. Доцільність такого поділу загроз засновано на необхідності ретельнішого вивчення специфічних особливостей та процесів, які відбуваються в окремій сфері життєдіяльності підприємства, і можливості розроблення спеціальних управлінських рекомендацій щодо локалізації загроз і підвищення безпеки.

З метою проведення кількісного аналізу факторів впливу на економічну безпеку торговельного підприємства проведено регресійний аналіз залежності кількісних показників статистичної звітності 35 підприємств та розрахованого узагальненого значення економічної безпеки цих підприємств за період 2005-2009 рр. Так, прийнято до розрахунків показники в межах таких структурних складників безпеки як фінансовий, інтелектуально-кадровий та техніко-технологічний.

Відповідно до проведених розрахунків, загальний рівень економічної безпеки на багатьох підприємствах є вищим від середнього. Так, на 23 підприємствах за 2005-2009 рр. рівень економічної безпеки становив вище 0,7 за шкалою від 0 до 1, де 1 – максимальний рівень безпеки. Це свідчить про прийнятний рівень гарантування структурних складників економічної безпеки. Більше того, рівень економічної безпеки фінансово-господарської діяльності двох підприємств можна визнати високим.

Потрібно зазначити, що узагальнені значення рівня економічної безпеки підприємств торгівлі розраховано з використанням виключно кількісних показників зі статистичної звітності підприємств, що, з одного боку, дещо обмежує повноту проведеного оцінювання (оскільки не враховує інформації про інформаційний, інтелектуальний, продуктовий, силовий та деякі інші структурні складники безпеки), а з іншого – засвідчує вади вітчизняного статистичного спостереження безпеки на мікрорівні. Для покращення ситуації в цій сфері було б доцільно ввести до методичних рекомендацій зі збирання статистичної інформації такі показники, як: кількість випадків крадіжок товарно-матеріальних цінностей, суми втрат внаслідок злочинних дій, кількість випадків викрадення інформації та ін.

Разом з тим, прикладне значення аналізу полягало в тому, щоб уможливити виявлення наявності зв'язку між показниками ефективності фінансово-господарської діяльності (що є одночасно й частковими характеристиками економічної безпеки суб'єкта господарювання) та інтегральною оцінкою стану безпеки підприємства. З використанням програмного забезпечення STATISTICA визначено відповідне рівняння регресії:

$$Y = 0,55 + 0,37x_1 - 6,47x_2 + 6,48x_4 - 0,61x_7 - 0,27x_8 + 0,44x_9 - 0,31x_{10} - 3,66x_{12} + 0,49x_{13} + 4,22x_{18} + 0,07x_{19} + 0,28x_{20} - 0,2x_{23} + 0,31x_{24} + 0,16x_{26} - 0,25x_{30}, \quad (1)$$

$$R = 0,852; R^2 = 0,682; F(15,94) = 16,591,$$

де: y – рівень економічної безпеки підприємства; x_1 – коефіцієнт автономії; x_2 – коефіцієнт фінансової стійкості; x_4 – коефіцієнт покриття (загальної ліквідності); x_7 – коефіцієнт відношення дебіторської та кредиторської заборгованості; x_8 – коефіцієнт оборотності товарних запасів; x_9 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; x_{10} – середній термін оплати кредиторської заборгованості; x_{12} – середній термін оплати дебіторської заборгованості; x_{13} – коефіцієнт оборотності активів; x_{18} – тривалість обороту дебіторської заборгованості; x_{19} – рентабельність капіталу; x_{20} – рентабельність активів; x_{23} – фондорентабельність; x_{24} – продуктивність праці; x_{26} – коефіцієнт обороту з прийняття; x_{30} – фондоозброєність; R – коефіцієнт кореляції; R^2 – скоригований коефіцієнт детермінації; F – критерій Фішера.

З рівняння регресії видно позитивну тенденцію до підвищення рівня економічної безпеки підприємств торгівлі (щорічно її рівень зростає на 0,55). При цьому простежується позитивний вплив на економічну безпеку підприємств збільшення значень таких чинників: коефіцієнт автономії, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності активів, тривалість обороту дебіторської заборгованості, рентабельність капіталу, рентабельність активів, продуктивність праці, коефіцієнт обороту з прийняття. Водночас, у разі збільшення коефіцієнтів фінансової стійкості, відношення дебіторської заборгованості до кредиторської, оборотності товарних запасів, середніх термінів оплати кредиторської та дебіторської заборгованості, фондорентабельності та фондоозброєності, економічна безпека підприємств зменшується.

Висновки. Таким чином, цільовою спрямованістю системи управління економічною безпекою підприємства є формування адаптивних реакцій на дію загроз у будь-якій сфері його життєдіяльності і, як наслідок, забезпечення стабільного і максимально ефективного функціонування на сьогодні та високого потенціалу розвитку в майбутньому. Торговельним підприємствам необхідно враховувати вплив на параметри їх економічної безпеки, проаналізованих у дослідженні зовнішніх та внутрішніх чинників.

Література

1. **Васильців Т.Г.** Пріоритетні та засоби зміцнення економічної безпеки малого та середнього підприємництва : монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, А.М. Гуменюк. – Львів : Вид-во ЛКА, 2009. – 248 с.
2. **Економічна безпека** : навч. посібн. / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 647 с.
3. **Козаченко Г.В.** Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Вид-во "Лібра", 2003. – 280 с.
4. **Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство** : монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.З. Клебанова та ін. / за ред. В.М. Геєця. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.

Бойкевич О.Р. Предпосылки и факторы экономической безопасности торгового предприятия

Исследовано предпосылки обеспечения, определенно факторы влияния и осуществлен регрессионный анализ зависимости количественных показателей финансово-хозяйственной деятельности и обобщенного значения экономической безопасности предприятий торговли.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, факторы, предпосылки обеспечения.

Boykevych O.R. Precondition and factors of economic security of the trade enterprise

Discovered conditions and factors of influence, regression analysis conducted according to quantitative indicators of financial activity and the generalized value of economic security of trade enterprises.

Keywords: economic security, factors, providing prerequisites.

УДК 336.226.322:658

*Магістрант О.В. Войтків; доц. І.Б. Хома,
канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"*

МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ ПДВ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто різні аспекти впливу ПДВ на фінансові результати та фінансовий стан підприємств-платників через оцінку загального механізму впливу. Обґрунтовано необхідність удосконалення процесу сплати ПДВ та розроблено пропозиції щодо зменшення негативних наслідків впливу цього податку на його платників.

Ключові слова: податок на додану вартість, фінансово-господарська діяльність суб'єктів підприємництва, механізм впливу ПДВ, відшкодування ПДВ.

Постановка проблеми. Податок на додану вартість належить до числа непрямих податків і характеризується чітко вираженою фіскальною спрямованістю. Водночас він істотно впливає на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва-платників ПДВ: фінансові результати та фінансовий стан. При цьому слід враховувати, що платниками ПДВ є переважна більшість підприємств виробничої сфери, торгівлі, частково сфери послуг.

На сьогодні актуальною є проблема впливу ПДВ на фінансові результати та фінансовий стан суб'єктів підприємництва, що пов'язано зі сплатою податку у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей, оплати виконаних робіт і отриманих послуг; надходженням цього податку на рахунки суб'єктів підприємства, які реалізують товари, роботи, послуги.

Механізм впливу податку на додану вартість на фінансово-господарську діяльність платників ПДВ-суб'єктів підприємництва є досить складним. Він залежить від низки положень, визначених законодавчими та іншими нормативними документами щодо податку на додану вартість. Це стосується: визначення об'єкта оподаткування та ставки податку; умов формування та відшкодування вхідного ПДВ; встановлення податкового періоду; формування податкового кредиту та його погашення; часу виникнення податкових зобов'язань щодо сплати ПДВ до бюджету; звільнення від ПДВ ряду сфер діяльності; надання податкових пільг за окремими видами діяльності.

В умовах фінансово-економічної кризи, коли перед більшістю підприємств постала проблема платоспроможності, ліквідності та значним погір-